

Список використаної літератури:

1. Грушин Б.А. Возможности и перспективы свободы // Вопросы философии. – 1989. – № 5. – С. 16.
2. Энгельс Ф. Анти-Дюринг. – М., 1966.
3. Колга В. Проблемы личности: идеология и психология // Вопросы психологии. – 1990. – № 4. – С. 141-147.
4. Социалистическая концепция прав человека. – М., 1986.
5. Мальцев Г.В. Новое мышление и современная философия прав человека // Права человека в истории человечества и современном мире. – М., 1989.
6. Нерсесянц Л.С. Право и закон. – М., 1983.
7. Гессен В.М. Возрождение естественного права. – М., 1902.
8. Мамут Л.С. Декларация прав человека и гражданина 1789 г. – веха на пути к универсальной концепции прав человека // Права человека в истории человечества и в современном мире. – М., 1989.
9. Конституционные права и обязанности советских граждан. – К., 1985.
10. Явич Л.С. Социализм: право и общественный прогресс. – М., 1990.
11. Топорнин Б.Н. Конституционная реформа в СССР: предпосылки и основные направления // Конституционная реформа в СССР. – М., 1990.
12. Социалистическая концепция прав человека. – М., 1986.
13. Гулиев В.Е., Рудинский Ф.М. Социалистическая демократия и личные права. – М., 1984.
14. Кистяковский Б.А. Лекции по государственному праву (общее и особенное): Прочитаны в Московском коммерческом институте в 1908–1909 гг. – М., 1909.
15. Коркунов Н.М. Русское государственное право. – М., 1901.
16. Советское государственное право / Под ред. С.С. Кравчука. – М., 1985.
17. Патюлин В.А. Государство и личность в СССР. – М., 1974.
18. Воеводин Л.Д., Краснов М.А. О формах конституционного закрепления свободы личности // Сов. гос-во и право. – 1982. – № 4. – С. 6-12.
19. Матузов Н.И. Правовая система и личность. – Саратов, 1987.
20. Витрук Н.В. Правовой статус личности в СССР. – М., 1985.
21. Гукасян Р.Е. Концепция слияния прав и обязанностей и административно-командные методы управления // Сов. гос-во и право. – 1989. – № 7. – С. 26-34.

Надійшла до редакції 09.11.2011

КИРИЧЕНКО Ю.В., кандидат юридичних наук
(Запорізький національний
технічний університет)

УДК 342.742

КОНСТИТУЦІЙНА ПРАКТИКА НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБОВ'ЯЗКУ ЗАХИЩАТИ ВІТЧИЗНУ В УКРАЇНІ ТА ДЕРЖАВАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЄВРОПИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Розглянуто конституційну практику нормативного регулювання обов'язку захищати Вітчизну в Україні та державах континентальної Європи. Проаналізовано юридичний зміст конституційних обов'язків, закріплених у ст. 65 Конституції України та в аналогічних нормах конституцій європейських країн. Обґрунтована необхідність викладення цієї статті у новій редакції.

Ключові слова: конституційні обов'язки, обов'язок захищати Вітчизну, обов'язок шанувати державні символи, обов'язок відбувати військову службу, альтернативна (невійськова) служба.

Рассматривается конституционная практика нормативного регулирования обязанности защищать Отечество в Украине и государствах континентальной Европы. Анализируется юридическое содержание конституционных обязанностей, закрепленных в ст. 65 Конституции Украины и в аналогичных нормах конституций европейских стран. Обосновывается необходимость изложения этой статьи в новой редакции.

Ключевые слова: конституционные обязанности, обязанность защищать Отечество, обязанность уважать государственные символы, обязанность отбывать военную службу, альтернативная (невоенная) служба.

The article deals with the constitutional practice of legislative regulation of duty to defend

motherland in Ukraine and continental European states. Juridical contents of constitutional duties wri Hen in article 65 in the Constitution of Ukraine and in corresponding norms in the Constitutions of European states are studied. The necessity of writing this article in a new reduction is proved.

Keywords: constitutional duties, duty to defend motherland, duty to honour national symbols, duty to serve in the army, alternative (nonmilitary) service.

Одним із важливих і невід’ємних елементів конституційно-правового статусу людини і громадянина є її обов’язки, які вона несе перед суспільством, державою та іншими людьми. Про це прямо зазначено у п. 1 ст. 29 Загальної декларації прав людини 1948 р. і ст. 23 Конституції України 1996 р.: “Кожна людина... має обов’язки перед суспільством” [1; 2]. Обов’язки, безумовно, покладаються і на державу, але у даному випадку йдеться про обов’язки фізичних осіб.

Проблема сучасного конституційного регулювання обов’язків в Україні має неабияке теоретичне і практичне значення. Порівняно з останньою Конституцією УРСР 1978 р., в якій 11 статей містили обов’язки громадян, у чинному Основному Законі України відбулося скорочення переліку конституційних обов’язків людини і громадянина [3, с. 170]. Між тим законодавець не відмовився від цілої низки обов’язків у різноманітних сферах життя і діяльності особи, суспільства і держави, у тому числі і від обов’язку громадян захищати Вітчизну.

Питанням обов’язків людини і громадянина приділяється значно менше уваги, ніж її правам і свободам, однак й ці аспекти знайшли відображення у наукових працях українських і російських учених, зокрема, О.В. Білоскурської, М.В. Вітрука, Л.Д. Воеводіна, Б.С. Єзєєва, Д.Л. Златопольського, Л.І. Летнянчина, В.Ф. Погорілка, О.В. Пушкіної, П.М. Рабіновича, М.С. Строговича, О.Ю. Тодики, Ю.М. Тодики, В.Л. Федоренка, О.Ф. Фрицького, М.І. Хавронюка, Н.Г. Шукліної та ін. Ці вчені розглядали, як правило, питання конституційних обов’язків взагалі чи у співвідношенні з правами і свободами. Проте слід зазначити, що українська юридична наука фактично оминула своєю увагою окреслену проблематику. На жаль, в Україні не проведено серйозних наукових досліджень щодо порівняння текстів основних законів України та промислово розвинених країн світу.

Метою статті є порівняльно-правове дослідження та аналіз норми Конституції України та норм конституцій держав континентальної Європи, в яких закріплено обов’язок захищати Вітчизну, а також внесення пропозиції щодо вдосконалення ст. 65 Конституції України.

Основний Закон України не тільки визначає коло обов’язків, що охоплюють найважливіші сфери життєдіяльності особи, але й виходить із принципу їх рівності. При цьому розмежовує обов’язки, які повинна виконувати кожна людина, і обов’язки, суб’єктами яких виступають виключно громадяни України. Саме до останніх належать обов’язки, що закріплені у ст. 65 Конституції України і які О.В. Білоскурська за сферою функціонування відносить до політичних обов’язків [4, с. 23].

Зазначена стаття Конституції України встановлює, що “захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов’язком громадян України. Громадяни відбувають військову службу відповідно до закону”. Зміст цієї статті свідчить про те, що тут йдеться практично про три конституційні обов’язки: 1) обов’язок захищати Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність; 2) обов’язок шанувати державні символи України; 3) обов’язок відбувати військову службу. Крім того, за своїм змістом ч.1 ст.65 Конституції України тісно пов’язана з ч. 1 ст. 17, яка визначає, що “захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу”.

Конституційний обов’язок захищати Вітчизну присутній у більшості текстів конституцій. Так, із 42 європейських країн, які так само, як і Україна, належать до романо-германської правової сім’ї, тільки в Австрії, Андоррі, Бельгії, Боснії і Герцеговині, Латвії, Люксембурзі, Монако, Німеччині, Норвегії, Сан-Маріно, Сербії, Словенії, Франції, Чехії, Чорногорії, Швейцарії та Швеції цей обов’язок не знайшов свого закріплення на рівні основного закону. Як правило, вказаний обов’язок відображений в одному розділі з правами і свободами. Проте у конституціях Албанії, Грузії, Литви, Португалії та Фінляндії він закріплений переважно у заключних розділах, де йдеться про оборону держави або про збройні сили.

У той же час конституції Іспанії (ч. 1 ст. 30), Литви (ч. 1 ст. 139), Македонії (ч. 1 ст. 28), Португалії (ч. 1 ст. 276), Румунії (ч. 1 ст. 52), Туреччини (ст. 72) обов’язок громадянина захи-

щати Вітчизну, вважають також і його правом, а Конституція Молдови (ч. 1 ст. 57) – навіть “священним правом”.

Конституції держав континентальної Європи по-різному називають аналізуємою обов’язок. Наприклад, у конституціях Албанії (ч. 1 ст. 166), Білорусь (ст. 57), Вірменії (ст. 46), Литви (ст. 139), Словаччини (ч. 1 ст. 25), Хорватії (ст. 47) вживається термін “захист Республіки”; у конституціях Азербайджану (ч. 1 ст. 76), Молдови (ч. 1 ст. 57), Польщі (ч. 1 ст. 85), Португалії (ч. 1 ст. 276), Угорщини (§ 70/Н), Фінляндії (§ 127) – “захист Батьківщини”; у конституціях Болгарії (ч. 1 ст. 59), Італії (ст. 52), Росії (ч. 1 ст. 59), України (ст. 65) – “захист Вітчизни”; у конституціях Грузії (ч. 1 ст. 101), Данії (ст. 81), Ліхтенштейн (ст. 44) – “захист країни”, у конституціях Греції (ч. 6 ст. 4) та Македонії (ст. 28) – “оборона Батьківщини”; а у конституціях Естонії (ст. 54), Нідерландів (ч. 1 ст. 97) та Туреччини (ст. 72) – відповідно “захист незалежності” і “служіння Вітчизни”.

З аналізу положень зазначених статей Конституцій випливає, що у більшості з них застосовуються терміни “захист Республіки” або “захист країни”. Термін “захист Вітчизни” у своїх конституціях разом з Україною застосовують лише три європейські країни: Болгарія, Італія, Росія. Враховуючи це, вважаємо за доцільне у ч. 1 ст. 65 Конституції України застосувати термін “захист країни”, який є найбільш поширеним у європейській конституційній практиці.

Поняття “Вітчизна” і “Батьківщина” є тотожними; вони, з одного боку, належать до вічних цінностей, виявляють зв’язок кожної людини з її пращурами та їх справами, у них утілюється історія, культура і духовність народу, а з іншого – згідно з дефініцією тлумачного словнику, це країна, в якій народилася людина і до громадян якої вона належить [5, с. 470, 681]. Тому вживання цих понять у конституції, тим паче у теперішній час, коли посилюються міграційні процеси, ставить громадян, які прийняли громадянство країни свого проживання, у двозначне положення.

Захист Вітчизни передбачає обов’язок кожного військовозобов’язаного громадянина країни стати на її захист у випадку зовнішнього збройного нападу, офіційного оголошення війни чи загальної мобілізації. Але захист Вітчизни – це не лише її оборона. Це і стан захищеності державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу, законних інтересів держави та прав громадян від посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, це відповідний рівень громадського порядку та громадської безпеки, збереження національної культури та ін. Усі ці аспекти захисту Вітчизни мають відстоюватись громадянами [2, с. 488]. На наш погляд, застосування у ч. 1 ст. 65 Основного Закону України тільки одного із аспектів захисту Вітчизни – “незалежності та територіальної цілісності” – є недоречним. До того ж ці аспекти вже закріплені у ч. 1 ст. 17 Конституції України і повторювати їх немає сенсу.

Для конституцій Азербайджану, Болгарії, Грузії, Данії, Естонії, Молдови та Росії характерним є вживання категорії “борг із захисту країни”, а для конституцій Республіки Білорусь та Італії – “священний борг”. Борг – це не побажання, а обов’язкова вимога держави, яка повинна бути виконана. Моральність змісту боргу щодо захисту країни закріплюється правовими вимогами Основного Закону. Борг у державно-політичному значенні є загальною вимогою, в якій нерозривно зливаються юридичний і моральний обов’язки. При цьому необхідно звернути увагу на зміст ст. 81 Конституції Королівства Данія від 5 червня 1953 р., в якій зазначено, що “кожен ... зобов’язаний особисто виконувати борг щодо захисту своєї країни згідно з вимогами, встановленими законом” [6]. У ч. 1 ст. 59 Конституції Республіки Болгарія від 12 липня 1991 р. категорія “борг із захисту Вітчизни” посилена висловлюванням “справа честі” [7], а у ч. 1 ст. 25 Конституції Словацької Республіки від 1 вересня 1992 р. встановлено, що “захист Словацької Республіки є обов’язком і справою честі громадян...” [8].

Крім загального обов’язку захищати країну, у деяких конституціях існують приписи, які конкретизують цей обов’язок, а також визначають коло громадян, на яких вони поширюються. Так, у ст. 81 Конституції Королівства Данія від 5 червня 1953 р. зазначено, що “кожен дорослий чоловік, який здатний носити зброю, зобов’язаний особисто виконувати борг щодо захисту своєї країни...” [6]; у ст. 44 Конституції Князівства Ліхтенштейн від 5 жовтня 1921 р. встановлено, що “всі здатні носити зброю зобов’язані аж до шістдесятирічного віку захищати країну...” [9]; ч. 6 ст. 4 Конституції Греції від 11 червня 1975 р. передбачає, що “кожен грек, здатний носити зброю, зобов’язаний сприяти обороні Батьківщини ...” [10]; у ст. 47 Конституції Республіки Хорватія від 22 грудня 1990 р. у редакції від 9 листопада 2000 р. йдеться про те, що

“військовий обов’язок і захист Республіки Хорватія є обов’язком усіх громадян, які здатні їх здійснювати” [11]; у ч. 2 ст. 101 Конституції Грузії від 24 серпня 1995 р. – “захист країни ... є боргом усіх придатних для цього громадян Грузії” [12].

Крім того, у конституціях Іспанії (ст. 8), Польщі (ст. 26), Португалії (ст. 275), Чорногорії (ст. 129) та Швейцарії (ст. 58) закріплено положення про те, що оборона країни покладається на збройні сили.

У ч. 1 ст. 59 Конституції Республіки Болгарія від 12 липня 1991 р. визначено, що “зрада Вітчизни та зрадництво є найтяжкими злочинами і караються зі усією суворістю закону” [7]. Конституційне регулювання обов’язку захищати Вітчизну в такому обсязі і в такій формі серед європейських країн зроблено тільки в чинній Конституції Болгарії.

Досліджуючи конституційно-правову природу обов’язків, закріплених у ст. 65 Конституції України, варто звернути увагу на зміст її першої частини, яка передбачає крім обов’язку захищати Вітчизну ще й обов’язок шанувати державні символи України. Чинна Конституція України у ст. 20 закріпила державні символи – Державний Прапор, Державний Герб і Державний Гімн. Ці символи є проявом суверенітету нашої держави, і тому вони підлягають особливому захисту з її боку. Шанування державних символів уперше закріплюється як конституційний обов’язок громадян України. Але, як слушно зазначили О.Г. Кушніренко та Т.М. Слинсько, “... не зовсім зрозумілим є те, що такий обов’язок не розповсюджується на всіх осіб без винятку, в тому числі й іноземних громадян і осіб без громадянства” [13, с. 131].

Аналіз текстів конституцій європейських країн свідчить, що в жодній з них обов’язок шанувати державні символи не закріплений у правовій нормі, де йдеться про захист Вітчизни. Тому, беручи до уваги юридичну техніку та враховуючи зарубіжний досвід, пропонуємо в ч. 1 ст. 65 Конституції України залишити обов’язок захищати країну, а другий обов’язок – “шанувати державні символи України” – виключити із цієї статті і розмістити у ст. 20, оскільки у зазначеній статті вже є положення щодо державних символів України.

Пріоритетність обов’язку захищати Вітчизну є очевидною з огляду на об’єктивну необхідність всебічного утвердження її зовнішнього і внутрішнього суверенітету, незалежності в політичній, економічній, культурній та в інших сферах. Згідно з ч. 2 ст. 65 Конституції України цей обов’язок має ще один аспект – обов’язок громадян відбувати військову службу відповідно до закону. Військова служба є державною службою особливого характеру, що пов’язана з виконанням громадянином України загального військового обов’язку і службою у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, створених відповідно до чинного законодавства, а також у правоохоронних органах спеціального призначення та Державній спеціальній службі транспорту, посади яких комплектуються військовослужбовцями.

Військова служба вважається почесним обов’язком кожного громадянина України. Цей обов’язок не поширюється на іноземних громадян і осіб без громадянства, які постійно або тимчасово проживають на території України. Виходячи із цього, слід зазначити, що мовно-стилістичний зміст ч. 2 ст. 65 Конституції України викладений некоректно. По-перше, військову службу проходять, а не відбувають. Порядок проходження громадянами України військової служби визначається Законом України від 25 березня 1992 р. “Про військовий обов’язок і військову службу” (в редакції від 4 квітня 2006 р.) та регулюється іншими нормативно-правовими актами. Як правило, термін “відбувають” застосовують до осіб, які відбувають покарання або іншу повинність. По-друге, потрібно уточнити коло суб’єктів цього обов’язку і замість терміна “громадянин” використати термін “громадяни України”. Таке уточнення застосовується у конституціях Австрії (ч. 3 ст. 9а), Грузії (ч. 2 ст. 101), Іспанії (ч. 2 ст. 30), Литви (ч. 2 ст. 139), Норвегії (§ 109), Румунії (ч. 2 ст. 52), Швейцарії (ч. 1 ст. 59).

Військовий обов’язок закріплений у 23 європейських конституціях: Австрії (ч. 3 ст. 9а), Азербайджану (ч. 1 ст. 76), Албанії (ч. 2 ст. 166), Республіки Білорусь (ч. 2 ст. 57), Бельгії (ст. 182), Болгарії (ч. 2 ст. 59), Грузії (ч. 2 ст. 101), Іспанії (ч. 2 ст. 30), Італії (ч. 2 ст. 52), Литви (ч. 2 ст. 139), Молдови (ч. 2 ст. 57), Німеччини (§ 3 ст. 4), Норвегії (§ 109), Польщі (ч. 2 ст. 85), Португалії (ч. 2 ст. 276), Росії (ч. 3 ст. 59), Румунії (ч. 2 ст. 52), Словаччини (ч. 1 ст. 25), Туреччини (ч. 1 ст. 72), Угорщини (ч. 2 § 70/Н), України (ч. 2 ст. 65), Хорватії (ч. 1 ст. 47), Швейцарії (ч. 1 ст. 59). Під час реалізації даного обов’язку в деяких громадян виникають проблеми, коли вони за своїми світоглядними або релігійними переконаннями не можуть нести строкову військову службу. У

цих та інших установлених законом випадках зазначені громадяни мають право на заміну військової служби на альтернативну (невійськову) службу, порядок проходження якої врегульовується чинним законодавством. Це право закріплене на конституційному рівні у 14 державах континентальної Європи. Наприклад, у ч. 3 ст. 85 Конституції Республіки Польща від 2 квітня 1997 р. це право закріплено таким чином: “на громадянина, якому релігійні переконання або сповідуванні моральні принципи не дозволяють відбувати військову службу, може бути покладено обов’язок нести альтернативну службу на принципах, визначених законом” [14].

У Швейцарії слідом за нормою, згідно з якою кожний чоловік є військовозобов’язаним, йде норма, якої немає в інших державах: у ч. 3 ст. 59 Федеральної Конституції Швейцарської Конфедерації від 18 грудня 1998 р. зазначено, що “чоловіки Швейцарії, які не несуть військову або альтернативну службу, сплачують податок...” [15].

У конституціях європейських держав вимоги щодо військової або альтернативної служби закріплені в одній нормі. Водночас в Основному Законі України військової обов’язок та право на його заміну розташовані у різних статтях. Так, у ч. 4 ст. 35 Конституції України зазначено, що “у разі якщо виконання військового обов’язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов’язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою” [2].

Аналіз відповідних положень норм конституцій зарубіжних держав свідчать, що в Конституції України слід було б зафіксувати вимогу про проходження військової або альтернативної служби в одній статті. При цьому необхідно враховувати також наслідки, які настають у результаті розпочатого реформування Збройних Сил України.

Незважаючи на те, що Конституція України 1996 р., на думку багатьох науковців, зокрема Ю.М. Тодики, відповідає європейським і світовим стандартам, вона потребує системного оновлення та науково обґрунтованого вдосконалення [16, с. 5]. З огляду на це, а також з урахуванням результатів порівняння ст. 65 Основного Закону України з аналогічними статтями конституцій європейських країн та з метою оптимізації формулювання аналізованих конституційних обов’язків пропонуємо зазначену статтю викласти у такій редакції:

“Захист країни є обов’язком громадян України.

Кожен громадянин України чоловічої статі є військовозобов’язаним. Порядок проходження військової служби, підстави та умови звільнення від неї визначаються законом. У разі якщо виконання військового обов’язку суперечить світоглядним або релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов’язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою”.

Список використаної літератури:

1. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд. Ю.К. Качуренко. – 2-ге вид. – К., 1992.
2. Конституція України. Науково-практичний коментар / Ред. кол.: В.Я. Тацій (голова ред. кол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Харків, 2011.
3. Фрицький О.Ф. Конституційне право України : Підруч. – К., 2002.
4. Білоскурська О. Питання типології конституційних обов’язків людини і громадянина // Юридична Україна. – 2010. – № 9. – С. 21-24.
5. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – М., 1999.
6. Конституція Королівства Данія від 5 червня 1953 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/archives/152>.
7. Конституція Республіки Болгарія від 12 липня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uznal.org/constitutions.php>.
8. Конституція Словацької Республіки від 1 вересня 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.concourt.sk>.
9. Конституція Князівства Ліхтенштейн від 5 жовтня 1921 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitutions.ru/archives/264/2>.
10. Конституція Греції від 11 червня 1975 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitutions.ru/archives/249>.
11. Конституція Республіки Хорватія від 22 грудня 1990 р. (у ред. від 9 листопада 2000 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitutions.ru/archives/195>.
12. Конституція Грузії від 24 серпня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://georgian-constitutions.rus.html>.

13. Кушніренко О.Г., Слинько Т.М. Права і свободи людини та громадянина: Навч. посіб. – Харків, 2001.
14. Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm>.
15. Федеральна Конституція Швейцарської Конфедерації від 18 грудня 1998р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/LIBRARY/catalog/swejarija.htm>.
16. Тодика Ю. Конституційно-правова реформа в аспекті становлення конституціоналізму // Право України. – 2003. – № 6. – С. 5.

Надійшла до редакції 14.02.2012

ФРАНЦУЗ-ЯКОВЕЦЬ Т.А.,
кандидат юридичних наук
(Інститут держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України)

УДК 342.5

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ДВОПАЛАТНОЇ СТРУКТУРИ ПАРЛАМЕНТУ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІТАРНИХ ДЕРЖАВАХ

Досліджено умови формування бікамеральної структури парламенту в європейських унітарних державах на прикладі Великобританії, Франції, Італії та Польщі.

Ключові слова: *двопалатна структура парламенту, унітарні держави.*

Исследуются условия формирования бикамеральной структуры парламента в европейских унитарных государствах на примере Великобритании, Франции, Италии, Польши.

Ключевые слова: *двухпалатная структура парламента, унитарные государства.*

Conditions of formation of a bicameral parliamentary structure in European unitary states the example of Britain, France, Italy and Poland are explored in this article.

Keywords: *bicameral parliamentary structure, unitary state.*

Питання про кількість палат бікамерального парламенту та принципів його формування вважаються найбільш дискусійними в науці конституційного права. Для України дана проблема є особливо актуальною з огляду на її новизну. Окрім того, ідея практичного втілення бікамерального парламенту час від часу виникає у політичних дискусіях України. Питання структурної перебудови парламенту підлягає детальному дослідженню, адже в суспільстві знання про цей інститут влади та його місце в сучасному світі не є систематизованими. Вітчизняна конституційно-парвова наука потребує докладного аналізу феномену бікамералізму.

У статті досліджено основні фактори, які були визначальними для еволюції структури законодавчого органу державної влади в різні історичні епохи. Дослідницьку увагу зосереджено на вивченні феномена бікамералізму тих держав, в яких розвиток парламентаризму характеризується специфічними рисами.

У статті використано норми конституцій сучасних європейських держав, проаналізовано дослідження таких провідних українських та зарубіжних вчених, як О. Автономов, Г. Андреева, Е. Гутнова, Ю. Лісовський, В. Маклаков, М. Новиков, В. Нерсеянс, В. Шаповал, М. Шаповаленко.

Зважаючи на те, що питання запровадження двопалатної структури парламенту в Україні неодноразово опинялися у центрі уваги українських політологів і правників, існує потреба в аналізі досвіду сучасних двопалатних парламентів Європи щодо особливостей їх формування.

Пропонуємо розглянути визначальні історичні фактори, що мали суттєвий вплив на формування двопалатної структури парламенту та її модифікацію в демократичних європейських державах з унітарною формою устрою. Актуальність даних питань зумовлена можливістю застосування бікамеральної форми парламенту в політичній системі України.

Двопалатна система, як і більшість політичних інститутів, є творчістю чисто емпіричного порядку. Ця система виникла в Англії в середині XIV століття, коли відбувся поділ парламенту на палату лордів та палату громад, які успішно існують і досі. Винятком була перерва функціонування палат в середині XVII ст. Вважається, що двопалатна система в Англії виникла під впливом історичних умов, які власне і зумовили своєрідну природу державного ладу цієї країни.

